

Türk Bankacılık Sisteminde Basel Kriterleri*

Öz

Finansal piyasaların zaman içerisinde büyümesi ve gelişmesi sonucunda, artan ürün çeşitliliği ile birlikte, bu piyasalarda risk hacmi artmış, finans sistemi riskli hale gelmiş ve bir dizi finansal kriz meydana gelmiştir. Finansal sistemin yapı taşlarından biri olan bankalar klasik bankacılık ürünleri yanında, yeni ve daha riskli faaliyet alanlarına yönelmiş, dolayısıyla kredi, piyasa, likidite ve operasyonel riskler gibi temel risk unsurlarıyla birlikte diğer riskleri de göz önünde bulundurmaya zorunda kalmışlardır. Bu gelişmeler, uluslararası finansal hareketlerin denetlenmesini, bankacılık sektörünün yeni düzenlemelere tabi tutulmasını ve ülkeler arasındaki düzenleme farklılıklarının giderilmesini gerekli kılmıştır. Bu çerçevede başta gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, finansal yapılarını ve sermaye yeterliliklerini korumak ve finansal piyasalarda tekrar istikrarı sağlamak adına bir dizi önlemler almak zorunda kalmışlardır. Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, bu zorunluluktan dolayı bankacılık gözetim ve denetiminde uluslararası işbirliğini sağlamak amacıyla Aralık 1974 tarihinde oluşturulmuştur. Komite, oluşturduğu Basel Kriterleri sayesinde bankaların maruz kaldıkları risklerin daha hassas yöntemlerle ölçülmesini sağlayarak finansal istikrarını en aza indirmektedir. İlk Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) tarafından 1988 yılında yayımlanan, Türkiye'de ise 1989'da kabul edilen Basel I Kriterleri risk ölçümünde yetersiz kaldığından, Haziran 2004 tarihinde Basel II Kriterleri geliştirilmiştir. Ancak 2008 Küresel Kriziyle birlikte ortaya çıkan ciddi finansal riskler sonrasında, yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulması nedeniyle de Basel III Kriterlerinin gerekliliği gündeme gelmiş ve bu kriterlere ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Görünen odur ki finansal sistemdeki riskler var olduğu sürece daha nice yeni Basel Kriterlerine ihtiyaç olacaktır. Bu makalede Basel I, Basel II ve Basel III Kriterleri incelenmiş ve bu kriterlerin Türk Bankacılık Sisteminde meydana getirdiği etkiler ve sonuçlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Basel Uzlaşmaları, Bankacılık Sistemi, Finansal Krizler.*

Basel Criteria in the Turkish Banking System

Abstract

The growth and development of financial markets over time combined with the increase in the variety of products, increased the volume of risk in these markets, the financial system became more risky in return, and this caused a series of financial crisis. Banks, as one of the building blocks of the financial system, directed themselves to new and more risky activities in addition to classical banking products hence they had to consider other risk factors along with the basic risk factors, such as credit, market, liquidity and operational risks. Thus, international financial transactions needed to be checked, new regulations in the banking sector to be enforced and the organizational differences between countries to be removed. In this context, particularly developed and developing countries had to take a series of measures to maintain their prevailing financial structures and their capital adequacy and to ensure the stability in the financial markets. Basel Banking Oversight Committee was created in December 1974 because of the necessity to ensure the international cooperation in banking surveillance and control. The Committee proposed the first Basel Criteria, in order to reduce the financial stability risks and to ensure that banks face the minimum risk by using more precise methods in measuring risks. The Basel I Criteria was first published in 1988 by the Bank for International Settlements (BIS). In Turkey, Basel I Criteria was accepted in 1989. However, Basel I Criteria was found to be insufficient in measuring risks and in June 2004 Basel II Criteria was developed. Nevertheless, the resulting serious financial risks after 2008 Global Crisis, and the need of new regulations lead to the necessity of working on the creation of the Basel III Criteria. We see that as long as there are risks in the financial system, there will be a need for a lot of new Basel Criteria. In this paper, we analyze Basel I, Basel II and Basel III Criteria and discuss the effects and the results of these criterionson the Turkish Banking System in details.

Keywords: *Basel Accords, Banking System, Financial Crisis.*

Oğuz YILDIRIM¹

¹ Doç. Dr., Harran Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, oguz1970@harran.edu.tr

* Bu makale 18-20 Ağustos 2015 tarihinde World Economic Society tarafından Torino-İtalya'da ikincisi yapılan Econworld 2015 Ekonomi konferansında sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

1. Basel Bankacılık Gözetim Komitesi

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, 1930 yılında İsviçre'nin Basel kentinde kurulan Uluslararası Ödemeler Bankasının bünyesinde,

- bankacılık gözetim ve denetiminde uluslararası işbirliğini sağlamak,
- uluslararası bankacılık sisteminde ortak düzenlemelere gitmek ve güvenliği sağlamak,
- bankaların genel olarak denetlenebilmelerine imkân verecek teknikleri geliştirmek,
- ulusal denetim otoritelerine yol göstermek vb. amaçlarla G-10 ülkeleri merkez bankaları guvernörleri tarafından, 1974 yılının Aralık ayında “*Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi*” adıyla oluşturulmuştur. Komitenin kuruluşunun temelinde 1970’li yıllarda petrol krizinin döviz piyasalarında ve bankacılık sektöründe yaratmış olduğu problemler bulunmaktadır.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin üyeleri Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin dahil olduğu finansal sistemde belirleyici olan on üç ülkenin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkilerinden oluşmaktadır.

Basel Komitesi, resmi olarak yasal bir statüye veya otoriteye sahip olmamakla birlikte ilgili ülkelerin kamu kurumlarının üye olduğu bir organizasyondur. Komite tarafından ihdas edilen standart ve ilkeler, büyük ölçüde etkili yönlendirici tavsiyeler niteliğinde olup, dünya genelinde kabul görmektedir. Basel Komitesi tavsiyelerinin çoğu Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından yapılan düzenleme çalışmalarında dikkate alınmaktadır. Komite, üye ülkelerin denetleme teknikleri ve çalışmalarını ayrıntılı bir şekilde belirlemekten çok, ortak ve standart yaklaşımlar saptayarak, belirli bir vizyonu dünyaya yayabilmek amacı taşımaktadır. Bu çerçevede, Komitenin önemli hedeflerinden birisi de uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır. Bu kapsamda iki önemli prensip belirlenmiştir (Babuşçu, 2005, 260):

- Birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği,

- İkinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterliliğidir.

Basel Komitesi resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açabilmektedir. Komite, finansal piyasaların istikrarı artırmak, farklı ülkeler arasında bankacılık denetimi alanında eşitsizlikleri kaldırmak için çalışmalarda bulunmaya devam etmektedir. Komitenin düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımaktadır, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, uluslararası platformda dışlanmakta, risk primleri de olumsuz yönde etkilenmektedir (Cengiz, 2013, 6).

Basel Komitesi, bankacılık sektörüne ilişkin etkin bankacılık ve gözetim için ön koşullar sunmuştur. Bunlar:

- Faaliyet izni ve yapı,
- Bankaların yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler,
- Aralıksız banka gözetimine ilişkin yöntemler,
- Bilgi verme yükümlülükleri,
- Gözetim ve denetim otoritelerinin yasal yetkileri,
- Sınır ötesi bankacılık.

Basel Komitesi, bu kurallar sayesinde ülkelerin kendi denetim ve gözetim sistemlerini değerlendirmelerini ve eksik yanlarını düzelterek etkin bir şekilde uygulamaya geçirmelerini amaçlamıştır (Active Araştırma, 2000, 24).

Basel Komitesinin risk yönetimi alanındaki düzenlemeleri, bankaların maruz kaldığı olumsuz riskleri sınırlandırmak, oluşturulan senaryolarla belirsizliği azaltarak, finansal piyasaları istikrarlı bir ortama kavuşturmuştur (Bolgün ve Akçay, 2005, 10). Komite, 1988 yılında Basel I Kriterlerini, 2004 yılında Basel II Kriterlerini ve 2010 yılında da Basel III Kriterlerini yayımlamıştır.

2. Basel I Kriterleri

Basel Komitesi ilk kararını ulusal sermaye yeter-

liliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla Basel I Kriterleri olarak adlandırılan “*Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı*” adıyla 1988 yılında yayımlanmıştır. Bu kriterler ile bankaların mali bünyelerinin ekonomide oluşacak krizlere karşı dayanıklılığını sağlamayı amaçlamaktadır. Bankaların sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8’den az olmamasını bu sayede sermaye yeterlilik oranının oluşmasını önermiştir. Bu dünya bankacılık sistemini tek bir standart ölçüt ile denetleme anlayışının, finansal piyasaların istikrarının, ilk adımı olmuştur. Basel I Kriterleri, bir bankanın batması halinde mevcut sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerine odaklanmıştır. Basel I Kriterleri, 100’den fazla ülkede banka sermaye düzenlemelerinin temel haline gelmiştir. Basel I düzenlemeleri ile uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile buldukları sermaye arasında, risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Basel I Kriterlerinin giriş bölümünde uygulamada dikkat edilmesi gereken iki nokta ön plana çıkarılmıştır. İlki sermaye standartlarının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve istikrarını sağlamak için geliştirmiş olduğu ve ikincisi yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığıdır. Ayrıca ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını azaltmayı amaçlayan böyle bir standardın uygulamasında, adalet ve tutarlılığın önemine de değinilmiştir. Komite, standardın, G-10 ülkeleri dışındaki ülkeler tarafından da benimsenmesini, bu alandaki entegrasyonu hızlandıracağı için oldukça önemsemektedir (Aras, 2006, 11).

Basel I Kriterlerinin getirdiği, temel unsurlardan biri ülke riski olup, ülkeler ve ülkelerin kuruluşları OECD üyesi olup olmamasına göre kesin bir ayrıma tabi tutulmuştur (Babuşçu, 2005, 261). Basel I Kriterleri sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında sadece kredi riskini ele almıştır. Basel I Kriterlerinde ülkelerin risk ağırlıklarının belirlenmesinde Kulüp Kuralı etkili olmuştur. Bu yöntemde OECD’ye üye olan ülkeler ve IMF ile arasında özel ödünç verme anlaşması bulunan ülkeler OECD ülkeleri olarak kabul edilmiştir. Buna göre bankaların OECD ülkelerinin hazinelerinden ve merkez bankalarından olan alacakları %0 risk ağırlığına sahipken, OECD üyesi olmayan ülke-

lerin bankalara olan alacakları eğer borçlanmaları, eğer kendi yerel paralarından tahsis edilecekse %0, yabancı paralar ile finanse edilecekse %100 risk ağırlığına sahiptir (İmişiker, 2005, 5 ; Aras, 2006, 18).

Basel Kriterleri, uluslararası finansal sistemdeki gelişmeler, artan ürünler, gelişen sistemler, artan ihtiyaçlar vb. gelişmeler neticesinde sürekli değişime uğramıştır. Basel I Kriterlerindeki en önemli değişiklik ise 1996 yılında piyasa riskinin uzlaşmaya eklenmesi olmuştur. 1997 yılından sonra bankalar sermaye yeterlilik rasyolarını hazırlarken piyasa riskini de dikkate almaya başlamıştır (Cengiz, 2013, 11).

Basel I Kriterleri, genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmıştır. Ancak zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiş ve Basel I Kriterleri yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Basel I Kriterleri özellikle sermaye yeterliliği konusunda belli başlı noktalarda eleştiriye uğramıştır. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Babuşçu, 2005, 265 ; BDDK, 2004, 45 ; Atiker, 2005, 13):

- Kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması,
- Kredi riskinin statik ölçümü,
- Vadenin dikkate alınmaması,
- Karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi,
- Basel I düzenlemesi zaman geçtikçe doğan ihtiyaçlara göre geliştirilmesi.

Basel Komitesinin esas hedefi, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru biçimde yansıtan esnek bir finansal sistemi sürdürülebilir kılmak sadece asgari sermaye yeterliliğinin sağlanması ile mümkün değildir. Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının sağlanması da gereklidir. Özellikle 1990’lı yıllarda sermaye yeterliliğine sahip olan bankaların dahi iflas etmiş olması bu konuda daha farklı yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymuştur (Aras, 2006, 11).

Basel I Kriterlerinde uygulanan risk ölçütünün do-

yurucu olmadığı da zamanla görülmüştür. Varlıkların riskleri değerlendirilirken kredi riskindeki farklılıklar yeterince göz önüne alınmamıştır. Bunun sonucu olarak bankalar risk temelli sermaye oranlarını tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak arbitraj yoluna gitmişlerdir (TBB, 2000, 2).

Öte yandan, Basel I Kriterlerinin yeterliliğinin sorgulanmasına neden olan aynı zamanda mali piyasalardaki hızlı değişim sürecidir. Son yıllarda mali piyasaların hızla gelişmesi, işlemlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması, art arda karşılaşılan finansal krizler sonucu, Basel I Kriterleri yetersiz kalmıştır. Ayrıca Basel I Kriterleri; bankaların risk düzeylerini tam olarak yansıtmaması, düzenlemenin yarattığı farklılıklar nedeniyle oluşabilecek arbitrajı engelleyememesi, operasyonel risk gibi bazı riskleri içermemesi ve OECD ülkesi kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği nedeniyle bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi hususlarında yetersiz kalmış ve yeni bir düzenleme ihtiyacı hasıl olmuştur. Bunun sonucu olarak Haziran 2004 yılında yapılan sayısal etki çalışması ile nihai hale getirilen, büyük ve köklü değişiklikleri içeren yeni sermaye uzlaşısı Basel II Kriterleri geliştirilmiştir.

3. Basel I Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

1988 yılında kabul edilen Basel I Kriterleri, Türkiye’de de 1989 yılında imzalanmış ve 3 yıllık kademeli süreci içeren düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Basel I Kriterleri, Türkiye’de kademeli bir geçiş süreci ile 1992 yılı sonundan itibaren tam olarak uygulamaya konulmuş olmakla birlikte, zaman içerisinde kademeli bir düzenleme yapılmıştır. Bu süreçte, sermaye yeterlilik oranının sırasıyla, 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1998 yılında %8 olarak uygulanması öngörülmüş, bankacılık sektöründeki yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası normlara uyumu konusunda önemli adımlar atılmıştır. Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren ‘Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’ ile piyasa riskleri de ilk olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine dâhil edilmiştir. Basel I Kriterlerinin Türkiye’de uygulanmaya başlanması ile bankaların risk kültürlerinin oluşturulması ve kurumca be-

nimsenmesi, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmeleri, teknolojik yatırımların tamamlanması ve personelin eğitilmesi gibi konular önem kazanmaya başlamıştır (Beşinci, 2005, 1).

Basel I Kriterlerinin hükümlerinin kolay uygulanabilir niteliğinden dolayı Türkiye uzlaşısına kolaylıkla uyum sağlamıştır. Ülkemizde Basel I Kriterlerinin uyum sürecinin kolay yaşanmış olmasına rağmen zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünün doğmasına neden olmuştur. Yalnızca dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I Kriterleri, farklı faaliyet alanları olan tüm bankalara aynı şekilde uygulandığından literatürde “herkese tek beden elbise” şeklinde tanımlanmıştır (Külahi vd., 2013, 189).

Basel I Kriterlerinin piyasalardaki değişimin hızından kaynaklanan bir diğer eksikliği de, ikincil piyasalar ve türev piyasalardaki değişimleri, yenilikleri öngörememiş olmasıdır. Birçok banka borçlarını, menkul kıymetleştirme yoluyla satarak ya da türev piyasalarda pozisyon alarak gerçekte taşımakta olduğu riskleri düşük gösterebilmişlerdir. Sermayesine oranla çok riskli yatırımlara girişen ve taşıdığı risk düzeyini söz konusu işlemler yoluyla olduğundan daha düşük gösteren birçok banka, daha sonraki yıllarda bankacılık krizlerinin yaşanmasında etkili olmuşlardır (Matten, 2000, 2).

Türk bankalarına yol göstermesi ve gerekli düzenlemeleri getirmesi amacı ile kurulmuş bulunan BDDK, kuruluşundan bu yana yukarıda bahsi geçen aksaklıkları ve sorunları gidermek adına pek çok düzenlemeye imza atmış bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin bankacılıkta risk yönetimi ile ilgili olanlarının, uluslararası bankacılık standartlarını belirleyen bağımsız bir kurum olan BIS’in çıkarttığı, ilki 1988 tarihli olan ve bankaların bulundurulması gereken sermaye miktarının taşıdıkları risklerle daha yakın ilişkilendirilmesini hedefleyen Basel Kriterleri olarak adlandırılan kurallar bütününden esinlendiği açıktır (Aksel, 2001, 1).

Basel I Kriterlerinin sadece sermaye yeterliliği düzenlemesini kapsaması her ne kadar bankacılık sektörünün yapısını güçlendirmede etkili olsa da, kriterlerin sektörün artan ihtiyaçlarına yeterince hızlı cevap verememesi ve yaşanan ekonomik sorunlar, yeni bir düzenleyici standarda olan ihti-

yacı gündeme getirmiştir. Basel Komitesi, bu ihtiyaca ve piyasaların dinamik yapısına uygun olarak 2004 yılında yeni uzlaşa Basel II Kriterlerini yayınlamıştır. Türk bankalarına yol göstermesi ve gerekli düzenlemeleri getirmesi amacı ile kurulmuş bulunan BDDK, kuruluşundan bu yana yukarıda bahsi geçen aksaklıkları ve sorunları gidermek adına pek çok düzenlemeye imza atmış bulunmaktadır (Külahi, 2013, 189).

4. Basel II Kriterleri

Basel II Kriterleri, beş yıl süren istişare süreçleri sonucunda 2004 yılında yayımlanmış, alım satım faaliyetleri ve çifte temerrüt etkilerine ilişkin konular ile 2005 yılında güncellenmiş ve kapsamlı versiyonu ise Haziran 2006 tarihinde yayımlanmıştır. Basel II, herkese tek beden elbise yaklaşımını yerine, ülkelerin inisiyatiflerine bırakılan ulusal uygulama tercihleri öngörmektedir. Bu itibarla, Basel II uygulamalarının etkinliği, ülkelerin kendi ulusal şartlarına uygun tercihlerini belirleyebilmesiyle sağlanabilecektir.

Basel II Kriterleri yayınlanmadan önce Basel I Kriterleri gelen eleştirilere paralel olarak çeşitli modifikasyonlar geçirmiştir. İlk olarak 1996 yılında Basel Komitesi, bankaların ticari işlemleri esnasında döviz, menkul kıymet ve çeşitli finansal araçlarla yapılan işlemler neticesinde ortaya çıkan piyasa riski üzerinde durmuş ve piyasalardaki mevcut bu risklere yönelik olarak sermaye yeterliliğinin önemi bir daha ortaya çıkmış ve çalışmalar bu noktada yoğunlaştırılmıştır. Basel Komitesinin uzlaşılarda yaptığı revize süreci 1999 yılında da devam etmiştir. Haziran 1999'da Basel II'nin ilk taslak metni yayımlanmıştır. Yayımlanan "*Basel II Yeni Sermaye Kriterleri*" daha hassas risk ölçümüne ulaşmayı amaçlamıştır (Babuşçu, 2005, 263). Basel-II Kriterleri, riskleri yasal özkaynak gereksinimleri ile daha iyi eşleştirmiş, risk ölçümü ve yönetimindeki gelişmeleri dikkate alarak daha kapsamlı bir yaklaşım inşa etmiş, finansal sistemdeki güvenliği ve sağlamlığı desteklemeyi ve rekabet eşitliğini kolaylaştırmayı sürdürmüş ve karmaşıklık düzeyi çeşitlilik arz eden özellikle uluslararası bankalara odaklanmıştır. Basel II Kriterleri; asgari sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin inceleme süreci ve piyasa disiplini olmak üzere üç yapısal bloktan oluşmaktadır. Basel II Kriterleri, Basel I Kriterlerinden farklı olarak Operasyonel Riski de Asgari Sermaye Yeterliliği hesabına dahil etmiştir.

Basel II Kriterleri, Basel I Kriterlerine göre çok daha kompleks bir yapı içermektedir. Basel II, bankalarda etkin risk yönetimi ve piyasa disiplini geliştirmeyi, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini arttırmayı; bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmayı ve finansal istikrarı sağlamayı hedeflemektedir (Dinçer, 2006, 126). Komite, Basel II Kriterlerini hazırlarken, piyasanın ihtiyaçlarını göz önünde tutmuştur. Özellikle Komite, mali sisteminin güvenliğinin ve sağlamlığının artırılmasını, rekabetçi eşitliğin artırılmasını, riskler konusunda daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturulmasını hedeflemiştir.

Bu hedeflere ek olarak Basel II Kriterleri, bankaların çalışma kriterlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede bankalar, hangi işlemleri nasıl ve ne şekilde yapılacağını, hazırlanan standartlar ile uygulamakta ve bankadan bankaya çalışma kriterlerinin değişiklik göstermesini önlemeye çalışmaktadır. Bu kriterler ise şunlardır (Akbaş, 2007, 1):

- Bankalar sermayelerini daha dikkatli ve verimli alanlarda kullanacaklardır.
- Piyasa ve reel sektör bankacılık sisteminden aldığı kredileri daha etkin ve verimli kullanacaktır.
- Bankacılıkta sermaye girişi hızlanacak ve faiz oranları düşecektir.
- Bankaların kırılabilirliği önlenecektir.
- Bankacılık sisteminde risk yönetimi önem kazanacaktır.

Şimdi bu kriterleri kısaca açıklayalım.

- Bankalar sermayelerini daha dikkatli ve verimli alanlarda kullanacaklardır.

Bankalar, sermaye arzı ile talebin eşleştiği bir sistemdir. Bu nedenle ekonomiler de hayati bir öneme sahiptirler. Bankalarda meydana gelecek aşığı doğru bir gidişat hem işletme verimliliğini, hem de ülke ekonomisini olumsuz etkileyecektir. Bu amaçla Basel II Kriterleri ile bankaların sermaye yeterliliğinin sağlanması ve kullanılacak sermayenin verimli ve risk oranı az alanlarda değerlendirilmesini istemektedir. Risk oranı yüksek alanlarda değerlendirme durumlarında ise banka sermaye oranı yükseltilecek bankanın da bu riskten etkilenmesi ve daha dikkatli davranması sağ-

lanmıştır. Kredi geri ödemelerinde meydana gelecek bir düzen, zamanında geri dönen kredinin yeni yatırımlar için aktarılması sağlanacaktır. Bu sayede maliyetler azalacak ve kredi fiyatları aşağıya çekilecektir.

- Piyasa ve reel sektör bankacılık sisteminden aldığı kredileri daha etkin ve verimli kullanacaktır.

Basel II Kriterleri ile getirilen teminat şekilleri ve derecelendirme sayesinde bu tür, tüketime dönük harcamalarda bu kredilerin kullanma şansı azalacak ve işletmenin ihtiyaçlarına dönük bir kullanım söz konusu olacaktır. Yeni sistemde belli standartlara bağlanan kredi alımları, sadece alım aşamasında değil kredinin ödenmesi bitene kadar her aşamada denetlenecektir.

- Bankacılıkta sermaye girişi hızlanacak ve faiz oranları düşecektir.

1990 yılından itibaren başlayan küreselleşme olgusu sermaye hareketlerini de hızlandırmış ve çeşitli ülkeler bu sermaye hareketlerinden etkilenmişlerdir. Her ne kadar sermaye küreselleşmesi beraberinde tüm bölgeyi bazen de dünyayı etkileyen krizler ortaya çıkartmış olsa da birçok ülkenin sermaye birikiminin az olması ve özellikle ihracat ağırlıklı üretim yapan işletmelerin kredi bulmalarını kolaylaştırmıştır. Küreselleşme ile yoğunlaşan ekonomik krizler nedeniyle küresel sermaye bir ülkeye hızla girmekte ve en küçük bir algılamada, hızla çıkmaktadır. Bu ise sıkıntıya giren ülkelerin ekonomilerini buhrana doğru sürüklemektedir. Bu hızlı giriş ve çıkışlar, finans piyasalarının en büyük aktörleri olan bankaları da doğrudan etkilemekte ve özellikle dış kaynak bulma da sıkıntı çekmelerine neden olmaktadır. Basel II Kriterleri ile birlikte düzene giren bankacılık sektörü daha sağlam ve standart çalışma düzeni ile dışarıdan ve içeriden daha kolay kaynak bulmaları sağlanacaktır. Risk oranının düşmesi bulunan kaynağın daha fiyatının az olmasına neden olacak ve hem bankanın hem de reel sektörün maliyetleri düşecektir.

- Bankaların kırılabilirliği önlenecektir.

Bankacılık yapısı birikimlerin toplanması ve talep edenlere verilmesi şeklinde yürümektedir. Banka sermaye birikimleri ikinci planda kalmaktadır. Bu ise bankanın çok fazla şüpheli alacak pozisyonu-

na düşmesi ile sıkıntıya girmekte ve banka batmalarına kadar varan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla Basel II Kriterleri verilen kredilerin risk oranına göre bankanın öz sermaye koymasını ön görmekte ve sağlam sermaye yapısının oluşmasını amaçlamaktadır. Bu sayede ortaya çıkacak geri dönüşü olmayan kredilerden kaynaklanan sıkıntı azaltılmaya çalışılmaktadır.

- Bankacılık sisteminde risk yönetimi önem kazanacaktır.

Bankalar mevcut sistemde şubenin tanıdığı ya da merkezin onayı ile kredi açılmaktadır. Basel II Kriterleri ile birlikte yeni bir risk yönetimi ortaya çıkarılarak, müşterilere derecelendirme sistemi kurulmakta ve derece durumuna göre, yani risk oranına göre kredi oranı ve fiyatı belirlenmektedir. Risk yönetimi sistemi ile iç ve dış derecelendirme sistemi kurulacak bu sayede adil ve uygun koşullarda bir kredi sistemi ortaya çıkacaktır. Bankaların en fazla şikâyet ettikleri konu, risk çalışma yöntemleridir. Her bankaya göre değişen, bazı bankanın riskli gördüğü bir müşteri diğer banka tarafından aynı şekilde değerlendirilmemesi nedeniyle bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Bu durum bankaları sıkıntıya sokmakta ve bir standart oluşamamaktadır. Basel II Kriterleri ile getirilen standart risk sistemi sayesinde bankaların iç denetim ile belirledikleri bir derece tüm bankalar için aynı olacak ve o müşteri hangi bankaya giderse gitsin aynı fiyatlandırma ile karşılaşacaktır. Zamanla oluşacak bankalar arası müşteri derecelendirme portföyü sayesinde müşteri tek elden izlenebilecektir.

Uygulamaların sonucunda Basel II Kriterleri, Basel I Kriterlerine yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmının giderilmesini sağlamış olsa da küresel ölçekte birçok yeni eleştirinin de hedefi olmuştur (Griffith and Spratt, 2001, 6). Basel II düzenlemeleri ile birlikte gelişmekte olan ülkelere fon akımının kısıtlanacağı ve gelişmekte olan ülkelerin borçlanma maliyetlerini arttıracığı öngörülmektedir. Uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını uygulamaları halinde, ödünç verme koşulları değişeceği için gelişmekte olan ülkelerin hazinelerine, bankalarına ve şirketlerine verilen borçların azalacağı ve borçlanma maliyetlerinin artacağı beklenmektedir. Ayrıca işletmelerin çoğunluğunun herhangi bir derecelendirme notuna sahip olmadığı ülkelerde dışsal derecelendirmenin gelişmesi, kısa vadede olanaklı görülmemek-

tedir. İşsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanmasının zorlukları da dikkate alındığında, Basel II Kriterlerinin getirdiği bazı yeniliklerin uygulanmasının gelişmekte olan ülkeler açısından sınırlı bir süreç olacağı ve geniş bir zamana yayılacağı tahmin edilmektedir.

5. Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

Türkiye, Basel II ilkelerinin hazırlanmasına aktif bir şekilde katılmıştır. Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler çerçevesinde, bilhassa BDDK bünyesinde, Basel II Kriterlerine geçiş sürecine yönelik hazırlık çalışmaları sürdürülmüştür. Kriterlerin taslak metinleri ile ilgili görüşler hazırlanmış, üçüncü sayısal etki çalışmasına 6 banka ile katılım sağlanmış ve bu çalışmanın nihai toplantısına ev sahipliği yapılmıştır.

BDDK, Basel II Kriterlerine verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla TBB bünyesinde Basel II Yönlendirme Komitesi tesis etmiştir. Söz konusu Komite, Basel II Kriterlerine geçişe ilişkin bir yol haritası hazırlamış ve ilkelerin uygulanması için Basel Komitesi tarafından öngörülen 2006 yılı sonuna kadar yapılması gereken faaliyetleri detaylı olarak belirlemiştir. Bu hazırlıklar esas olarak Basel II kurallarının “*belirgin düzeyde faaliyete sahip bankalara*” uygulanması, diğer bankalara ise Basel I Kriterleri veya bundan biraz daha sıkı normların uygulanması yönünde yapılmaktadır (Külahi vd., 2013, 191). Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II’ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bununla birlikte Basel II Kriterlerine hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel II Kriterlerine yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla “Basel II Koordinasyon Komitesi”, BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla da Basel II Proje Komitesi tesis edilmiştir. Ayrıca BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla tesis edilmiş olan “*Risk Odaklı Denetim Sistemi Proje Komitesi*” faaliyetleri de Basel II Kriterlerine hazırlık bakımından önem arz etmektedir (BDDK, 2005a, 2).

Basel Komitesi tarafından Basel II Kriterlerinin

hazırlanması sürecinde getirilen hükümlerin banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek ve gerekli değişikliklerin yapılabilmesini sağlamak amacıyla küresel düzeyde “*Sayısal Etki Çalışmaları*” gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde de Basel II hükümlerinin Türk Bankacılık Sistemindeki bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla yapılan etki çalışmaları, Basel Komitesi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen Üçüncü Sayısal Etki Çalışmasına katılım sağlanması ile başlamıştır (BDDK, 2007, 1). BDDK tarafından gerçekleştirilen yerel sayısal etki çalışmaları, Türk Bankacılık Sisteminin Basel II Kriterlerine geçiş sürecinin planlanması açısından en önemli bilgi kaynağını oluşturmaktadır.

Türk Bankacılık Sisteminin Basel II Kriterlerine aşamalı bir biçimde uyumunun tasarlanması amacıyla TBB bünyesinde oluşturulan Basel II Yönlendirme Komitesi tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde, “*Basel II’ye Geçiş Yol Haritası*” kamuoyuna açıklanmıştır. Basel II’ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle yayınlanan Yol Haritası’nda, öncelikle genel hükümlere yer verilmiş, ardından yapısal bloklar, ilgili taraflar ve konular itibarıyla her ay yapılması planlananlar listelenmiştir (BDDK, 2005b, 2).

2004 yılının Haziran ayında yayınlanan Basel II Kriterleri, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 14.06.2006 tarihli, Direktifleri ile AB müktesebatına dahil edilmiştir. Yeni Basel Kriterlerinin üye ülkelerde uygulanma şeklini belirleyen direktiflerde, Basel II düzenlemesinde ayrıntıları verilen sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, gözetim-denetim ve kamuya açıklama hususları hüküm altına alınmıştır (BDDK, 2008, 2). Avrupa Birliği direktiflerinde alınan karara uygun olarak Basel II Kriterlerinde olduğu gibi, AB bankaları sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk unsurlarını da dahil ederek hesaplamalarına 2007 yılının başından itibaren başlamıştır (Aykut, 2008, 8).

Basel II Kriterlerine uyuma giden süreçte çok önemli bir ivme kazandıran Yol Haritasında Türkiye’nin, 2008 yılında fiilen kredi ve operasyonel riskler için basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını, 2009 yılından itibaren ise ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanarak Basel II Kriterlerine geçme-

si planlanmıştır. Ancak yıllar boyunca gerçek çalışma alanlarının dışında faaliyet göstererek yüksek karlar elde etmeye alışmış Türk Bankacılık Sektörü'nde yeni uzlaşının hedeflenen tarihlerde uygulamaya konulabilmesi mümkün olmamıştır. 2007 yılı ortasından ilk etkileri görülmeye başlanan küresel finans krizi nedeniyle, 1 Ocak 2009 tarihinde başlaması öngörülen kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulaması ileri bir tarihe ertelenmiştir. BDDK, 25 Haziran 2008 tarihinde yaptığı açıklama ile bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulamasının, uluslararası finansal piyasalarda yaşanan, sebepleri ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ışığında ertelendiğini bildirmiştir (Külahi vd., 2013, 192). Ancak 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren kredi riskinin ölçümünde derecelendirmeye dayalı standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye Basel II Kriterlerini tam olarak uygular hale gelmiştir.

6. Basel III Kriterleri

Ortaya çıkan her ekonomik kriz sonrası krizlerin bir daha yaşanmaması adına yeni arayışlar içine girilmekte, daha önceki kriz deneyimleri gözden geçirilerek eksikler giderilmeye çalışılmakta ve yeni önlemler gündeme gelmektedir. 2008 Küresel Finans Krizinin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi, bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla; likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik konjonktürün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir (BDDK, 2010b, 4). Yaşanan küresel kriz sonrasında, ülkemizin de üyesi olduğu Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların şoklara karşı dayanıklılığını artırmak ve sermayelerini daha güçlü hale getirmek amacıyla düzenleme çalışmalarına başlamıştır. Söz konusu çalışmalar sonucunda, Basel III Kriterleri olarak adlandırılan dökümanlar yayınlanmıştır (TCMB, 2010, 58). Basel III Kriterleri, Basel II Kriterlerinin tamamen ortadan kaldırılması amacıyla değil ama 2008 yılındaki küresel krizde ortaya çıkan Basel II Kriterlerine ilişkin eksikliklerin bertaraf edilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında Basel II Kriterlerinin eksiklerini, Basel III Kriterlerini ortaya çıkararak nedenler olarak nitelendi-

rebiliriz. Basel III Kriterlerini ortaya çıkaran nedenlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz (BDDK, 2010a, 2):

- Olumsuz piyasa koşullarında ani düşüş gösterebilen sermaye tamponlarının güçlendirilmesi,
- Banka sermayelerinin kalitesinin artırılması,
- Basel II Kriterlerine destek olmak üzere bir kaldıraç oranı uygulamasının getirilmesi,
- Asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellik azaltma ve karşılık ayrılması,
- Bankacılık sektörünün kuvvetlendirilmesi amacıyla ortaya koyduğu sermaye ve likidite düzenleme önerileri sunması,
- Risk yönetiminin geliştirilmesine ek olarak, bankaların stres ortamlarına karşı dayanıklılığının artırılması.

Bu kapsamda Basel III Kriterleri kapsamında yapılan en önemli değişikliklerden birisi bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullandıkları sermaye tanımının değişmesidir. Yani Basel III kararları kapsamında bankaların riskli işlemlerine paralel sermayelerinin de artırılması gerekmektedir. Bu da Basel II Kriterlerine göre daha fazla sermaye artırımını beraberinde getirecektir. Özellikle son finansal krizde Basel II uygulamalarının zayıf kaldığı likidite yeterliliği ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranları gibi risk noktalarında Basel III Kriterleri ile yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte; Bankacılık-finance sisteminin finansal ve ekonomik şoklara karşı direncinin artırılması, risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi, kurumsal yönetimin etkinleştirilmesi, bankaların açık ve şeffaf bir şekilde kamuoyunu bilgilendirme özelliklerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan düzenlemeler ise şunlardır (Taşpınar, 2013, 1):

- Asgari sermayenin kantitatif ve kalitatif yönden artırılması, asgari sermaye ihtiyacı standardının getirilmesi ve gerektiğinde sıkıntılı dönemlerde karşılık oranının artırılması,
- Asgari likidite oranlarına ilişkin düzenlemeler yapılması,
- Alım-satım hesaplarıyla ilgili sermaye yeterlili-

ği hesaplamalarında değişiklik yapılması,

- Karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklik yapılması,
- Sınır ötesi bankacılık kurallarının geliştirilmesi,
- Etkin bankacılık denetiminin yeniden gözden geçirilmesi ve standart denetim uygulamalarının geliştirilmesi

Söz konusu düzenlemelerin Basel II Kriterleri uygulama esaslarını ortadan kaldırmadığı, bununla birlikte Basel II Kriterlerinde önemli sapmalar göstermeyen ve yükümlülükleri daha da arttıran bir özellik gösterdiği, bankacılık sisteminin bu düzenlemelere tam anlamıyla adapte olabilmesinin ise 2019 yılına kadar devam edebileceği öngörülmektedir.

Bu hususlara ilave olarak uluslararası piyasalarda Basel III Kriterlerinin uygulanma sürecine yönelik bazı endişeler de mevcuttur. Söz konusu endişelerden ilki; “Denetim Arbitrajı” oluşma ihtimalidir. Daha sıkı uygulamalar getiren her yeni düzenlemede olduğu gibi, Basel III standartlarının uygulanması sürecinde de, “Denetim Arbitrajı” imkânından yararlanmak için bankaların yoğun faaliyet göstereceği beklenen bir gelişmedir. Basel III Kriterlerinin küresel düzeyde başarı ile uygulanabilmesi için, dünyadaki tüm düzenleyici ve denetleyici otoritelerin ciddi bir şekilde birlik içinde olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, Basel III Kriterlerinde düzenlenen hususların yoğun olarak uygulandığı ülkelerden, daha az denetimin ve tabikin yapıldığı ülkelere doğru bir kayış (arbitraj) gerçekleşecektir (BDDK, 2010b, 15).

Basel III Kriterlerinin uygulanma sürecine ilişkin endişelerden ikincisi; yeni kuralların uyum süreci ve piyasa tarafından kabul edilme seviyesidir. Yeni kuralların uygulama maliyetini en aza indirebilmek amacıyla, Basel III Kriterlerinde uyum süreci uzun ve kademeli bir zamana yayılmıştır. Maliyeti azaltmasına karşın, bu kadar uzun bir geçiş süreci ile ilgili olarak bazı endişeler de ortaya çıkmaktadır. Bu endişelerden en önemlisi uzun geçiş sürecinin yeni kurallara çabuk uyumu zorlaştırarak, Basel III Kriterlerinin istenen düzeyde sağlanamayacak olmasıdır.

Basel III Kriterlerinin uygulanma sürecine ilişkin endişelerden üçüncüsü ama belki de en önemlisi bankaların yeni standartlara uyum için geliştirecekleri strateji ve kararların, ülke ve dünya ekonomisine etkilerine ilişkindir. Bankalar tarafından oluşturulacak strateji ve politikalar; sermayenin arttırılması, kar payının dağıtılmayarak bünyede bırakılması, hazine işlemleri gibi sermaye yoğun faaliyetlerden daha az sermaye gerektiren bankacılık faaliyetlerine geçiş gibi faaliyet alanlarının değiştirilmesi, kaldıraç oranının azaltılması gibi değişik uygulamaları içerebilir. Bankaların bu konuda verecekleri kararların, faaliyette buldukları ülkelerin ve dolayısıyla küresel çapta bankacılık sektörünün yapısını önemli oranda etkileyeceği açıktır. Bu nedenle bu konuda alınacak stratejik kararlar yakın zamanda belki de küresel ekonomiyi etkileyecek en önemli dinamikler olacaktır (BDDK, 2010b, 15-16).

Basel III Kriterleri konuyla ilgili kesimleri ikiye ayırmış durumdadır. Bazı finansçılar bu düzenlemeleri sektörü daha disipline edici kurallar getirmesi nedeniyle olumlu karşılamalarına karşın bazıları ise bu uygulamanın bankalar üzerinde daha fazla finansal baskı oluşturacağı yolunda kaygı taşımaktadır. Bazı finansçılar da görünürde 2008 yılında yaşanan krizin tekrar etmemesi için tasarlanan Basel III Kriterlerinin küresel krizin gerçek nedenini tanımlamakta başarısız olduğunu savunmaktadır. Basel III Kriterlerine ilişkin bir diğer eleştiri ise, yeni kurullarla birlikte banka fonlarının daha düşük risk grubunda sınıflandırılan yüksek derecelendirme notuna sahip kamu borçlanma enstrümanlarına kayması durumunda, bankaların portföylerinde ciddi oranlarda ülke risklerinin taşınması ve özel sektörde düşük derecelendirme notuna sahip firmaların fon temin edememeleri nedeniyle finansal çıkmaza girecekleridir (Külahi, 2013, 197).

Sonuç olarak yapılan düzenlemelerle Basel III Kriterleri bankacılık sektörünü risklere karşı daha dayanıklı hale getirerek ve küresel sermaye ile likidite oranlarını genişletmektedir. İlki 1988 yılında yayımlanan ve sonuncusu da 2010 yılında ilan edilen Basel Kriterleri bankacılık sisteminde son düzenleme olmayacaktır, zamanla piyasalardaki gelişmelere uyum sağlamak için daha nice Basel Kriterlerine ihtiyaç duyulacağı aşikârdır.

7. Basel III Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

2008 yılında baş gösteren Küresel Krizin piyasaya etkisini ve maliyetini en aza indirmek için yayımlanan Basel III Kriterlerinin genel olarak bankacılık davranışlarında önemli etkisi olmuştur. Kriterlerle birlikte bankalar daha bir durağan hal alıp risk yönetimi standartlarıyla birlikte bireysel bankacılıkta başarısızlık riskini azaltmışlar, fakat bankacılık faaliyetleri daha maliyetli hale gelmiştir (Temel Nalın ve Sezer, 2014, 75). 2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrası hazırlanan Basel III Kriterleri sadece bankaların bulundurması gereken sermaye miktarıyla ilgilenmemekte ayrıca yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Önceki yıllarda yapılan düzenlemeler ve yeni hazırlanan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda; Türk Bankacılık Sisteminin Basel uygulamaları kapsamında ciddi bir sermaye ihtiyacına gerek duymadığı, sermaye benzeri kredilerin özkaynaklar içerisindeki payının düşük olduğu ve aynı zamanda ödenmiş sermaye, kâr yedekleri ve dağıtılmamış karlar gibi çekirdek sermaye kalemlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Türk Bankacılık Sisteminin Basel III Kriterleri ile getirilen düzenlemelere uyum düzeyinin çok yüksek olmasının temelinde 2001 yılında yaşanan bankacılık krizinden alınan dersler ve sonrasında sistemin etkin bir şekilde disipline ve yeniden organize edilmesi yatmaktadır. Dolayısıyla bu konuda BDDK'nın pozitif katkısı yadsınamaz. Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde Basel III Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemine ve Türkiye ekonomisine olası etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Taşpınar, 2013, 1):

- Türk Bankacılık Sisteminin sermaye yeterlilik oranı ve çekirdek sermaye yeterlilik oranı arasındaki farkın ABD ve Avrupa'daki bankalara göre daha düşük olması beklenmektedir. 2008'de yaşanan küresel krizde Türkiye, OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine gereksinimi olamayan tek ülke konumundadır.
- Basel III Kriterlerinin temel esasları incelendiğinde özellikle "*likidite*" ve "*sermaye tamponu*" ile ilgili düzenlemelerin, BDDK tarafından kriz öncesinde alınan "*proaktif önlemler*" ile önemli ölçüde benzeştiği görülmektedir. Bu da BDDK'nın yol haritası çerçevesinde Türk Bankacılık Sisteminin

Basel III Kriterleri ile ilgili önemli bir zorluk yaşamayacağını göstermektedir.

- "*Hedef Sermaye Yeterliliği Rasyosu*" uygulaması ve kriz döneminde Karşılıklar Yönetmeliği'nde "*esnekliğe*" gidilmesi gibi proaktif önlemler sayesinde son yaşanan krizde Türk Bankacılık Sisteminin son derece sağlam kalması da tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Söz konusu önlemlerin Avrupa bankacılığında yeni irdeleniyor olması da, Türk Bankacılık Sisteminin geldiği nokta açısından gurur vericidir. Dolayısıyla BDDK'nın bundan sonraki süreçte sektörel ihtiyaçlar ile sektör riskini göz önünde bulundurarak düzenleme ve denetim sistemlerini geliştirmeye son derece önem vermesi ve bununla ilgili modellemeler yapması da Türk Bankacılık Sisteminin olası risklere karşı dayanıklılığını arttırmaktadır. Bu düzenlemeler çerçevesinde, gerekli değişiklik yapılarak, "*Kaldıraç Oranına Dayalı Zorunlu Karşılık Yükümlülüğü*" eklenmiştir.

- Basel III Kriterleri arasında yer alan "*döngüsel sermaye tamponu*" ve "*sermaye koruma tamponu*" uygulamalarının Basel III Kriterlerinin ilave sermaye ihtiyacı doğurmasına koşul olarak belli bir dönem zarfında bankaların öz kaynak karşılıklarını olumsuz etkileyeceği varsayılsa da orta ve uzun vadede bu belirtilen tedbirlerin ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte olası kriz dönemleri için karşılık ayrılması dolayısıyla ortaya çıkacak ilave sermaye ihtiyacı, kredi maliyetini arttıracak, bankacılık sisteminin karlılık oranında bir azalışa sebebiyet verecektir.

- Basel III Kriterleri ile birlikte çok daha güçlü sermaye yapısına sahip bir bankacılık sisteminin makro ekonomik dengeler üzerinde olumlu etki yaratacağı da aşikardır.

- Basel III Kriterleri finans sektörüne daha şeffaf bir yapı kazandıracaktır.

- Basel III Kriterleri makro ve mikro düzeyde sistematik riskin sınırlandırılmasına yardımcı olacaktır.

- Basel III Kriterlerinin belki de en önemlisi etkisi kayıt dışı ekonominin daraltılmasında kendini gösterecek bu da bankacılık gözetim ve denetim sisteminin daha etkin çalışma çabasını beraberinde getirecektir.

- Aktif-pasif yönetiminin etkin şekilde uygulanması suretiyle piyasa riski yönetimi ile arasındaki bağlantı ve bilgi akışı güçlü hale gelecektir.
- Bankaların risk iştahı ve risk algılamalarında önemli değişiklikleri beraberinde getirecektir.
- Bankaların ticari ve kurumsal nitelikteki müşterilerinin kurumsallaşma sürecinde olumlu bir gelişme yaşanmasına yardımcı olarak, bankaların aktif kalitesinin iyileştirilmesine destek olacaktır.
- Bankaların müşteri portföy tercihleri, kredibilitesi yüksek, derecelendirmesi iyi, sağlam firmalar yönünde değişecek, kredi derecelendirmesi iyi olan firmalara ortalama kredi faiz oranından daha düşük oranda kredi kullandırılması söz konusu olabilecektir.

Türk Bankacılık Sisteminin sermaye yapısı değerlendirildiğinde, özkaynaklar içerisindeki sermaye benzeri kredilerin oranının düşük olduğu, buna mukabil ödenmiş sermaye, kâr yedekleri ve dağıtılmamış kârlar gibi çekirdek sermaye kalemlerinin daha yüksek olduğu (yasal sermayenin yaklaşık % 90'ı hâlihazırda birinci kuşak sermayeden oluşmaktadır) görülmektedir. Basel III Kriterlerinin uygulamalarında özkaynak hesaplamalarından çıkarılacak olan üçüncü kuşak sermaye kalemi ise hâlihazırda Türk Bankacılık Sisteminde zaten bulunmamakta olup bu durum ülkemiz bankacılık sektörünü mevcut şartlar altında etkilemeyecektir (BDDK, 2012, 43).

Basel III Kriterleri kapsamındaki değişiklikler içerik bakımından incelendiğinde, özellikle likidite ve sermaye tamponu ile ilgili hususların, BDDK tarafından kriz öncesinde alınan “proaktif önlemler” ile belli ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Örneğin; Basel II Kriterlerinde İkinci Yapısal Bloкта yer alan ve ölçümüne ilişkin her hangi bir standart belirlenmemiş olan likidite riskine ilişkin BDDK tarafından, 2006 yılında çıkarılan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ve bu Yönetmeliğe daha sonra eklenen asit test oranı ile likidite riskinin ölçümüne ve yönetimine ilişkin esaslar getirilmiştir. Söz konusu düzenleme bankalarımızın küresel kriz döneminde önemli bir likidite sıkışıklığı yaşamadan faaliyetlerini devam ettirmelerine önemli katkı sağlamıştır (BDDK, 2010b, 12-13).

Sonuç olarak, Türk Bankacılık Sisteminin yeterli düzeyde sermaye desteğine sahip olması, çağdaş risk yönetimi, etkin denetim ve iç kontrol sistemi ile sağlam öz kaynak yapısı, yüksek likidite düzeyi, düşük kaldıraç oranı ve mevduat kaynaklı fonlama yapısı sebebiyle Basel III Kriterlerinin uygulanması sürecine ilişkin önemli bir problem yaşanmayacağı olasıdır. Aynı zamanda Basel III Kriterlerine hazır güçlü bir bankacılık sisteminin destekleyeceği reel ekonominin ise sürdürülebilir kalkınmaya sağlıklı bir ivme kazandıracığı beklenmektedir. Basel Kriterleri, gerek ulusal bazda finansal kuruluşlar gerekse uluslararası alanda denetleyici ve düzenleyici otoriteler arasında işbirliği içerisinde uygulanırsa başarıya ulaşacaktır.

Sonuç

Geçmişte yaşanan ve yaşanmakta olan finansal krizler uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standartlar geliştirmenin zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Son 20 yıl içerisinde denetim ve gözetim otoritesi haline gelen Uluslararası Ödemeler Bankası, sürekli yayınladığı çalışmalar ile bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finans piyasalarının kabul gören uluslararası bir risk yönetim sisteminin mimarı konumundadır. Bu çerçevede oluşturulan Basel Bankacılık Gözetim Komitesi tarafından 1988 yılında bankacılıkla ilgili Basel I Kriterleri açıklanmış, 2004 yılında bu kriterler güncellenerek yerini Basel II Kriterlerine bırakmıştır. Ancak risklerin hesaplanması konusundaki eksiklikler Basel II Kriterlerinin hayal kırıklığıyla sonuçlanmasına yol açmış, 2008 Küresel Kriziyile birlikte Basel III Kriterleri gündeme gelmiştir.

Türkiye’de de risk yönetimi uluslararası bankacılık sektöründeki gelişmelere bağlı olarak ekonomik yapı içerisinde önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Türkiye gibi ülkelerde banka krizlerinin temelini inildiğinde, ülkede mevcut olan makroekonomik dengesizliklerle beraber yetersiz sermaye, iyi bir denetim ve gözetim otoritesinin olmaması ile kötü bir risk yönetimi ortamında gelişen sıcak para hareketlerinin olduğu görülecektir. Bugün itibarıyla, Türk Bankacılık Sisteminin Basel Kriterleri bağlamında, gerek sermaye yeterliliği gerek denetim standartları ve gerekse saydamlık bakımından, küresel ölçekte rekabet edebilir konumda olması Türkiye’nin finansal sistemi yönünden gelinen olumlu aşamayı teyit

etmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin uluslararası kurallara intibak konusunda finansal kesimde göstermiş olduğu söz konusu uyum kabiliyetinin, genel olarak sürdürülebilir büyüme, ekonomik kalkınma ve ülkenin yapısal dönüşümü açısından daha olumlu sonuçlar vermesi, Türkiye ekonomisinin diğer yapısal sorunları ve başlıca makro ekonomik istikrarsızlıklarının çözümüne bağlı olduğu da unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, Basel Kriterleri, bu kriterleri kabul eden ülkeler tarafından zorunlu olarak uygulanması düşünülen ancak ülke mevzuatlarına eşzamanlı olarak geçmemesi nedeniyle daha çok rehber niteliği taşıyan ilkeler olarak son derece önemlidir. Yaşanan her ekonomik krizin ardından bir daha yaşanmaması adına yeni arayışlar içine girilmekte ve daha önceki düzenlemeler gözden geçirilerek yeni kriterler belirlenmektedir. Küresel makro ekonomik problemler, ulusal ve uluslararası düzeydeki gelir uçurumu, sermaye birikim biçimi ve finansallaşmadan kaynaklanan sorunlar çözülmedikçe ya da çözümü konusunda güçlü bir irade sergilenmedikçe; bankacılık kesimini düzenleyen kuralların revize edilmesi ve yeni kriterlerin devreye alınması, küresel finansal istikrar ve makro ekonomik istikrara ancak sınırlı ölçüde katkıda bulunabilecektir. Yayınlanan ve yayınlanacak olan Basel Kriterleri bir önceki kriterlerin açıklarını gideren ve gelişmelere göre daha da iyileştirilerek hatasızlaştırılmaya çalışılan kriterler olarak yeni bakış açısıyla varlıklarını sürdürmeye devam edecektir.

Kaynakça

- ACTIVE ARAŞTIRMA. (2000), *Risk Kontrolü ve Yönetimi Alanında Uluslararası Standartlar*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 15, Ekim-Kasım.
- AKBAŞ, Rahmi. (2007), *Basel II ve Amacı*. <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/rahmi/001/> (06.06.2015).
- AKSEL, K. (2001), *Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan "Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, İstişare Raporu Üzerine Gözlemler"*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Eylül-Ekim, Sayı: 20. http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=457 (05.06.2015).
- ARAS, Güler. (2006), *Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin KOBİ'ler Üzerine Etkileri, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Aralık*. <http://www.festuerkei.org/media/pdf/Ekonomi%20Forumu/2006/Basel%20II%20ve%20KOBİ'ler%20Uzerindeki%20Etkileri%202006.pdf> (01.06.2015).
- ATİKER, Mustafa. (2005), *Basel I ve Basel II Bilgi Raporu, Konya Ticaret Odası Etüt-Araştırma Servisi, Sayı: 41*.

- AYKUT, C. (2008), *Basel II Standartları, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları: Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Ağustos, Sayı: 30*. <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf> (05.06.2015).
- BABUŞCU, Şenol. (2005), *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Consulting & Training Yayınları*.
- BDDK, (2005a), *Basel II'ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tefvik Bilgin'in Konuşma Metni, Konuşma ve Sunumlar, 30 Mayıs*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1323baskan_sunum.pdf (05.06.2015).
- BDDK, (2005b), *Basel II'ye Geçişe İlişkin Yol Haritası (Taslak), Basel II'ye Uyum Çalışmaları, Mayıs*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125830052005_sunum.pdf (05.06.2015).
- BDDK, (2007), *Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu, Basel II'ye Uyum Çalışmaları, Temmuz*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf (05.06.2015).
- BDDK, (2008), *CRD/ Basel II Ülke Uygulamaları Çalışma Tebliği, 2008 Çalışma Tebliği, Ocak*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/4225CRD_Basel%20II%20Ulke%20Uygulamalari.pdf (05.06.2015).
- BDDK, (2010a), *Piyasa Riski Ölçüleme Yöntemlerine İlişkin Analiz, Nisan*. www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/7812PROY.pdf (05.06.2015).
- BDDK, (2010b), *Sorularla Basel III, Risk Yönetimi Dairesi, Aralık*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (06.06.2015).
- BDDK, (2012), *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2012, Ağustos*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/11103haziran_2012_yeni_basin_duyurusu.pdf (06.06.2015).
- BEŞİNCİ, M. (2005), *Basel Kriterleri, Basel II'nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 45, Kasım-Aralık*. http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3842 (25.05.2015).
- BOLGÜN, Kenan ve AKÇAY, Barış. (2005), *Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları, 2. Baskı, Scala Yayıncılık, İstanbul*.
- CENGİZ, Efsane. (2013), *BASEL I-II Sermaye Uzlaşısı, Yüksekisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.
- DİNÇER, Ahmet. (2006), *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, DPT Yayınları, Yayın No: 2697, Ankara, Ekim*.
- GRIFFITH, Stephany and SPRATT, J. Stephen. (2001), *Will The Proposed New Basel Capital Accord Have A Net Negative Effect On Developing Countries?, Institute Of Development Studies, University Of Sussex, 2001*. <http://www.eclac.org/noticias/discursos/6/8716/SGriffithJonesnov29.pdf> (05.06.2015).

İMİŞİKER, Serkan. (2005), *Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi Yeterlilik Etüdü, Kasım*.

KOCABIYIK, Figen. (2007), *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul*.

KÜLAHI, Ezgi Aslan. TİRYAKI, Göksel. YILMAZ, Ahmet. (2013), *Türkiye’de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci, Öneri, Cilt: 10, Sayı: 40, Temmuz*.

MATTEN, Chris. (2000), *Managing Bank Capital: Capital Allocation And Performance Measurement, New York: John Wiley&Sons Ltd*.

TAŞPINAR, Gökhan. (2007), *Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları. <http://gokhantaspinar.com/index.php/tr/makalelerim/66-basel-ii-surecinin-turk-bankacilik-sistemine-yansimalari> (06.06.2015)*.

TAŞPINAR, Gökhan. (2013), *Basel III Kriterleri ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri. <http://gokhantaspinar.com/index.php/tr/makalelerim/113-basel-iii-kriterleri-ve-turk-bankacilik-sistemine-etkileri> (06.06.2015)*.

TBB, (2000), *Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi, Ocak*.

TBB, (2008), *Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Prensipler, Basel Bankacılık ve Denetim Komitesi, Ocak. http://www.tbb.org.tr/etkin_gozetim.doc (05.06.2015)*.

TCMB, (2010), *Finansal İstikrar Raporu, Finansal İstikrar, Sayı: 11, Aralık. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin11.pdf (06.06.2015)*.

TEMEL NALIN, Halime ve SEZER, Göksu. (2014), *Basel III: Global ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, Cilt: 51, Sayı: 587*.